

Noktürnal Perspektif

Kerem Ozan Bayraktar
2017

Gökyüzü ile kurduğumuz optik ilişki diğer nesnelere kurduğumuza nazaran oldukça ilginçtir. Bir kayayı üç boyutlu bir yanılsama içinde algılamak, gökyüzünde bu üç boyutluluk oldukça kısıtlıdır. Hele de bu gök, gece saatlerinde ve bulutsuz ise algıladığımız şey neredeyse tümüyle iki boyutludur. Uzaya bakan göz bir sınır ile karşılaşmadığı sürece kördür. Bedenin doğa ile kurmuş olduğu ilişki düşünüldüğünde bunun nedeni kavranabilir: Nesnelere algılama biçimimiz bedenimizin koordinatlarıyla uyumlu olduğundan, uzaktaki cisimlerin kullanılabilirliği kısıtlıdır. Bu yüzden işlevsel anlamda gereksiz detayları algılayabilecek bir donanıma sahip değiliz. Oysaki yakınımızdaki bir kaya birçok açıdan hayati bir işleve sahip olabilir. Kayayı tüm detaylarıyla algılamak, gökyüzünü iki boyutlu bir yüzeye çeviren görme fonksiyonu, sanat tarihi boyunca soyutlamaya olanak sağlayan bir potansiyel alan inşa etmiştir.

Sözünü ettiğimiz olgunun Batı sanatındaki karşılığı, James Abbott McNeill Whistler'ın gece resimlerinde gözlemlenebilir. Bu türden resimleri geleneksel manzara resimlerinden farklılaştıran şey soyut resmin kıyısında durmalarıdır. Karanlık gökyüzü hali hazırda perspektifi öylesine reddeder ki, gerçekçi bir resim yapılmak istense dahi bu resim soyut resme daha yakın duracaktır. Gökyüzünü resmetmek isteyen bir ressamın öklidyen bir ızgaraya ihtiyacı yoktur. Hatta fizik yasaları gereği bu bilimsel bir resim olsa dahi küresel geometriye başvurmak zorunda kalır. Dolayısıyla karanlık bir gökyüzü resmi doğası gereği klasik perspektifi reddeder. İzleyici ister istemez bir süre sonra derinlik yanılsamasını bütünüyle kuramadığı için resmin yüzeyine, dolayısıyla resim sanatının problemlerine yönelecektir. Whistler'da yıldızlar ve ışığın sağladığı olanağı, Turner'da dalgaların ve köpüğün sağladığı söylenebilir. İster ışık ister su partikülleri olsun, soyutlama ile doğayı parçalı olarak algıladığımız anlar arasında bir ilişki olmalıdır. Neticede birtakım yığınlar, fraktaller ya da yine kullanışlı olmadıkları için isimlendirmeye ihtiyaç duymadığımız görüntülere soyut deriz. Bir astronom ya da Van Gogh için gökyüzü bizim için olduğu kadar soyut olmayabilir. Bazı resimlerdeki soyut olarak tanımladığımız bölgeler de bu resimlere içerik açısından bakıldığında belirli temsilleri karşılıyor olabilirler. Örneğin yakın dönemlerde yapılan bir araştırma Van Gogh'un Yıldızlı Gece resmi ile samanyolunun fraktal yapısı arasındaki tutarlı bağlantıları göstermiştir. Yine de optik anlamda bunlar perspektife dayalı bir yanılsama içermediklerinden temsiliyetleri, taklit üzerine kurulu değildir. Sembolik ya da matematiksel bir temsiliyet söz konusudur ki bu soyut resimlerin birçoğunda mevcuttur.

Soyutlama hakkında bu kadar konuşuyor olmamın nedeni figürasyon ya da soyut ayrımının niteliklerinden ziyade gece resimlerinin, bu ayrımın zeminini doğal bir biçimde sarsıyor olmasıdır. Yüzeyi belirli bir çerçeve içine almadan tümüyle kaplayan bu türden doğa resimlerine, malzeme ile temsilin birbirinden ayrıştırıldığı teorilerle yaklaşmak mümkün değildir. Çağdaş sezgilerimiz bunun her türden resim için geçerli olduğunu söylese de sanat

tarihini biraz anımsamak ya da günümüz sanat dünyasının reflekslerine bakmak öyle olmadığını gösterir. Son dönemlerde tekrar popülerleşen realist resimlerin temel özelliklerinden birisi, eski çağlarda olduğu gibi bir malzemeye baktığımız hissini mümkün olduğunca gizlemektir. Hatta çoğu zaman resmin değeri bu sihirbazlığın niteliği ile ölçülür. Resimlerin eskimemesi için olağanüstü bir çaba harcanır ve doğanın tek bir dokunuşu bile; örneğin kazayla sıçramış bir leke ya da güneşin yol açtığı bir renk değişikliği ciddi bir problem olarak görünür. Bu bakış açısı kimi zaman öyle takıntılı bir hal alır ki, suluboya resimlerde bile kağıdın buruşukluğuna tahammül edemeyecek kadar doğanın izlerinden, eskimekten kısacası ona bedeni ve ölümü hatırlatan her şeyden korkar. Sonuç olarak bugün bile realist resimlerin, resmin doğasına tezat bir biçimde malzemelerinden adeta kurtulmaya, dijitalleşmeye çalıştıkları söylenebilir. Resmin malzemesi sadece bir taşıyıcı olarak, imgenin inşasında nasıl kullanıldığına yönelik bir anlam ifade eder; kendi başına değersizdir. Bu nedenle bu resimler bir taraflarıyla aslında mümkün olmayan keskin bir biçim / içerik ayrımını dayatırlar.

Ahmet Doğu İpek'in atölyesini ziyaret ettiğimde benden resminin bir bölümüne dilediğim gibi çentikler atmamı rica etti. Yukarıda sözünü ettiğim durumun tam tersi bu olsa gerek. Rastlantıyı içeri almak şüphesiz bir doğa resmi inşası için en doğru yollardan birisidir. Buna karşın bu resim bir çentikler kompozisyonu değil, bir samanyolu resmi. Samanyolunu taklit etmeden hala onun resmini yapabilmenin olanağı ise, gökyüzü ile gözümüz arasındaki mesafenin bir yüzey yanılması sunması sayesinde mümkün olur. Basitçe, malzemeye yapılan müdahale gökyüzünü görme şeklimize benzemektedir. Bu gökyüzüne benzeyen bir resim yapmaktan farklıdır. İlkinde doğal bir benzerlik söz konusuysen, ikincisinde bir zorlama; bir model ve kopya ilişkisi, malzemeyi örtme ve olduğundan başka bir şeymiş gibi gösterme çabası vardır. Bu nedenle İpek'in resmi, güçlü bir performatif boyut da taşır. Yüzey üzerinde bırakılan izler, yıldızlar gibi, zamana ve eyleme dair anılar barındırır.

Göz ile nesnenin mesafesi hem resimde hem de gökyüzünü izleme deneyimimizde çeşitli ortaklıklar taşır. Her ikisinde de cisimlerden uzaklaştıkça soyutlama artarken, yakınlaştıkça üç boyutluluk söz konusu olur. Bu perspektif ile elde edilmiş resimsel bir üç boyutluluk değil, fiziksel dünyanın beynimizde yol açtığı izdüşümdür. Mesafe, çeşitli boyutlar arasında yolculuk yapmaya da olanak tanır. Uzaktan oldukça şiirsel gözüken bu iki boyutlu manzaraya yaklaştıkça uzamdaki nesnelere detayları; şiddetli parçalanmalar, yırtıklar, tümsekler, lekeler görme alanını kaplamaya başlar. Resmin yüzeyi, sanatçının bükme, itme, çekme ve delme gibi eylemlerinin izlerini gösterirken, aslında kuvvetin uzamdaki nesnelere üzerinde yol açtığı değişimlerin bilgilerini de barındırmaktadır. Resim, bir ızgara olarak düşünüldüğünde bu ızgaranın, içbükey ve dışbükeyleri hayal edilebilir. Bu küçük delikler, tümsekler ve kuvvet ilişkisi uzayın her yerinde geçerli olan kanunlardan payını alır. Bildiğimiz üzere uzam, yıldızların kütleçekimsel çökmeleriyle bükülür. Yıldızları resmetmek için, onların "görünümlerini" değil, "etkilerini" baz almak ise incelikli bir sezgidir. Bir şair ile bir fizikçinin sohbet edebildiği masanın malzemesi, bu resim gibi nesnelere oluşuyor olsa gerek.

12.03.17